

حکمت هنر اسلامی ▶

Theosophy of Islamic Art

مبحث: نور و رنگ در نگارگری و معماری اسلامی

تنظیم: علیرضا کریمی

www.arkarimi.ir

♦ آراء ابن عربی: (۶۳۸-۵۶۰ ه.ق)

همه کثرت و تضاد در عالم از کثرت و تضاد در بین اسماء حق ناشی می شود؛

اسماء الهی، برزخ بین کثرت و وحدت است؛

وجود یکی است و آن هم حق تعالی است؛

اسماء الهی، کثیر وجوه آن وحدت اند؛

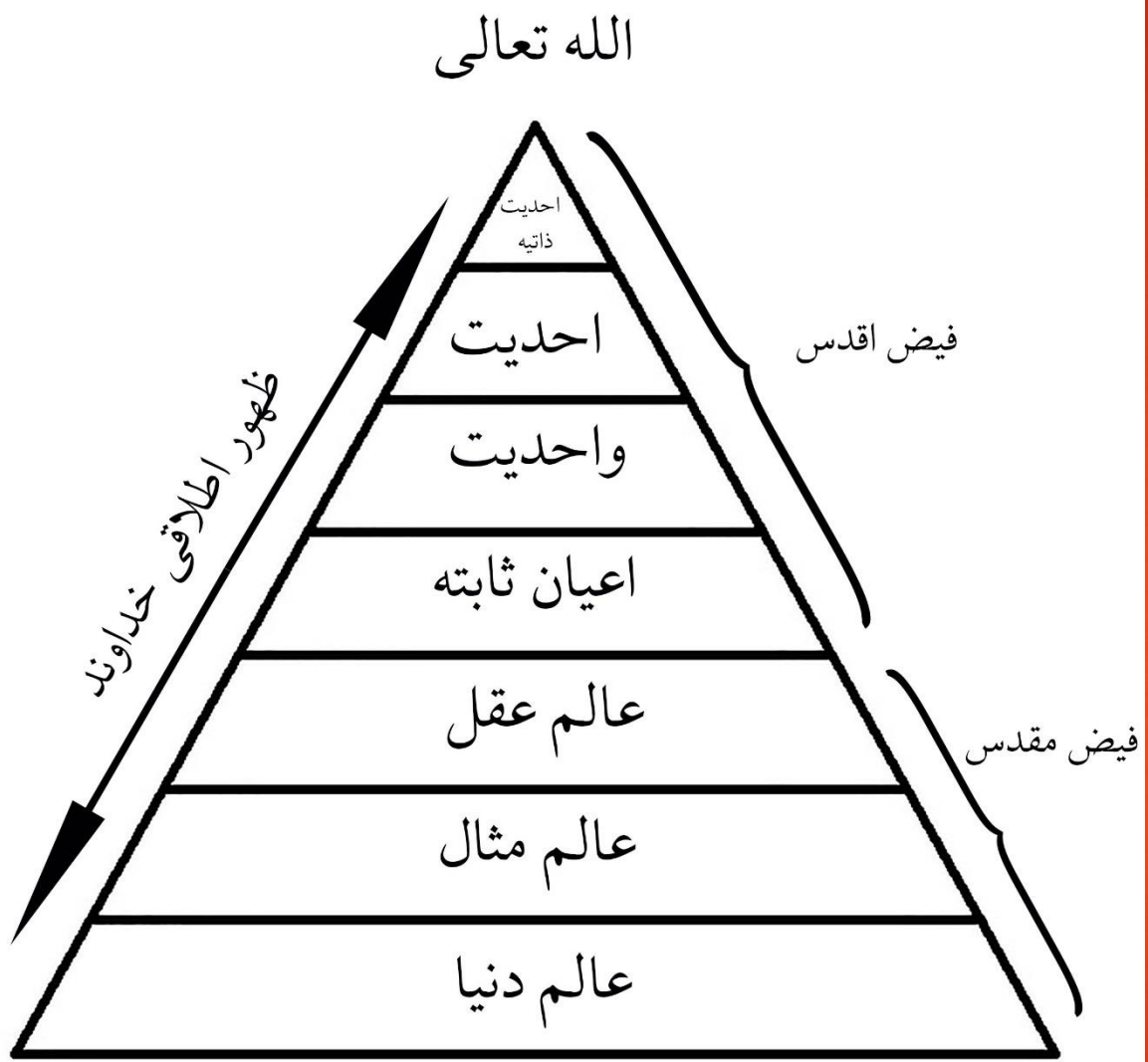
خدا در مرتبه ذات رها از کثرت است بی هیچ اسمی و صفتی؛

در ذات غیر قابل شناخت است احدیت نخستین مرتبه تجلی

خداست و

مرتبه دوم تمایز اسماء یا واحدیت نام دارد یا «کثرت اسمائی».

- ◆ برای رسیدن به عالم امکان، نیاز به «اعیان ثابتة» است
- ◆ اعیان ثابتة: ماهیت های ممکنات آنگونه که در علم خدا مقرر و ثابت است
- ◆ برزخ بین اسماء و عالم امکان است
- ◆ به عبارت دیگر سایه ها و تعینات اسماء هستند
- ◆ اعیان ثابتة و استعدادهايش در علم خداوند از فیض اقدس حاصل می شود

◆ فیض اقدس: اصطلاحی برای اینکه چگونه صورت ها و تعینات بر اسماء الهی حاصل شده

◆ فیض مقدس: برای آنکه اعیان ثابتة لباس وجود بیوشند و به امکان برسند

◆ مثال مولوی از وجود اعیان ثابتة:

فیض اقدس که ساطع شده از حق تعالی است در قالب نور با اعیان ثابتة (زجاجات) برخورد می کند و شعاع هایی از نور را که همان فیض مقدس باشد منتشر می سازد.

◆ آیه نور در قرآن کریم: (سوره نور، آیه

◆ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاهُ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

◆ خداوند نور آسمانها و زمین است، مثل نور خداوند همانند چراغدانی است که در آن چراغی (پر فروغ) باشد، آن چراغ در حبابی قرار گیرد، حبابی شفاف و درخشنده همچون یک ستاره فروزان، این چراغ با روغنی افروخته می‌شود که از درخت پر برکت زیتونی گرفته شده که نه شرقی است و نه غربی (آنچنان روغنش صاف و خالص است که) نزدیک است بدون تماس با آتش شعله ور شود، نوری است بر فراز نور، و خدا هر کس را بخواهد به نور خود هدایت می‌کند و خداوند به هر چیزی آگاه است.

- ▶ تفسیر آیه ۳۵ سوره نور: (مکارم شیرازی، ۳۵۴)
- ▶ منظور از مصباح همان شعله های ایمان است که در قلب مؤمن است؛
- ▶ منظور از زجاجه (جباب) قلب مؤمن است که ایمان را در وجودش تنظیم می کند؛
- ▶ منظور از مشکات (چراغدان) سینه مؤمن یا مجموعه شخصیت و آگاهی اوست که ایمان او را از گزند آفات حفظ می کند و
- ▶ منظور از درخت مبارک زیتون، همان وحی الهی است که شهد آن در نهایت پاکی است و ایمان مؤمنان با آن شعله ور می گردد.

▶ خدا همان نوری است که آسمان ها و زمین را روشن می کند و از کانون قلب مؤمنان سر بر می آورد و تمام وجود آنها را نورانی می کند؛

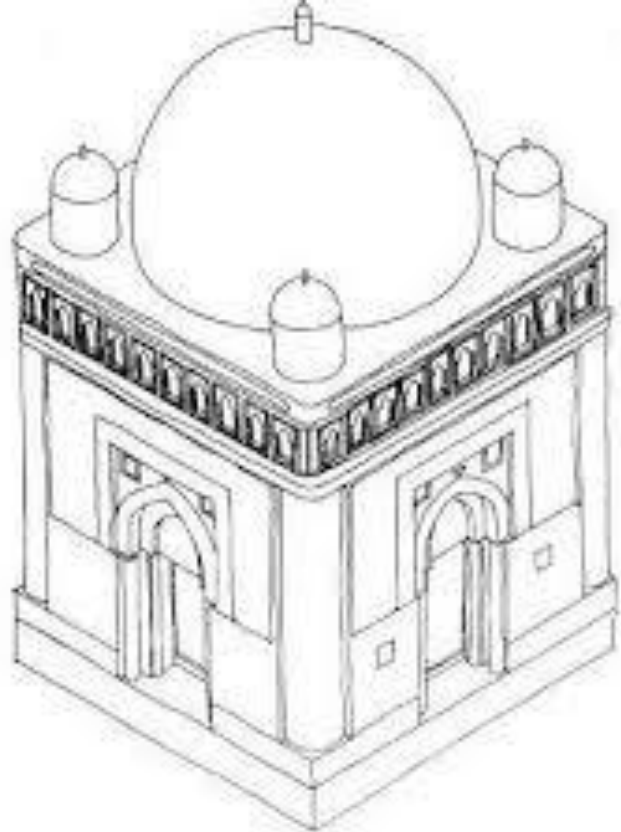
▶ دلایلی که آنها با عقل دریافته اند با نور وحی آمیخته می شود و مصداق «نور علی نور» می شود؛

▶ این چنین دلهای مستعد به این نور الهی هدایت می شوند و مشمول «یهدی الله لنوره من یشاء» می گردند و

▶ این نور وحی باید از آلودگی به گرایش های انحرافی (شرقی و غربی) که موجب کدورت آن می شود،

برکنار باشد.

©2014 ماسد

◆ نمایش ادراک وحدت وجود در معماری:

◆ دایره نماد وحدت وجود بوده و همه چیز از وجود حق تعالی است؛

◆ ساخت گنبد و توجه به نقطه وسط

◆ هندسه جدای از معنای مهندسی امروز به وجه متافیزیکی هم می پردازد؛

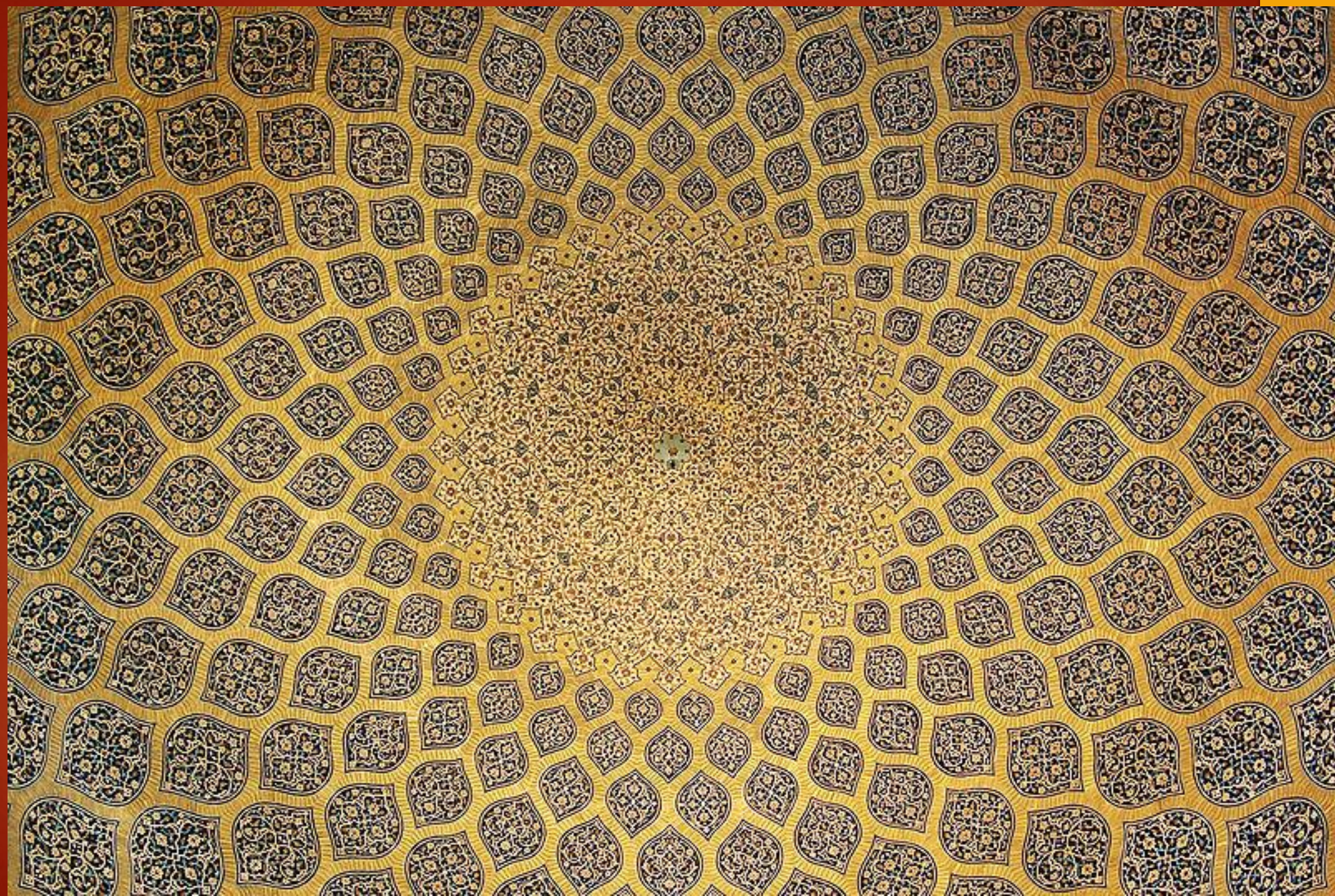
◆ کوشش همه اشکال برای رسیدن به دایره است؛

◆ نقشه مربع شکل قاعده گنبد، چرخش های چند ضلعی و نیل به دایره؛

◆ جمال به زیبایی و جلال به شکوه ترجمه می شود و

◆ در معماری اسلامی گنبد را نماد جمال و مناره را نماد جلال می شناسند.

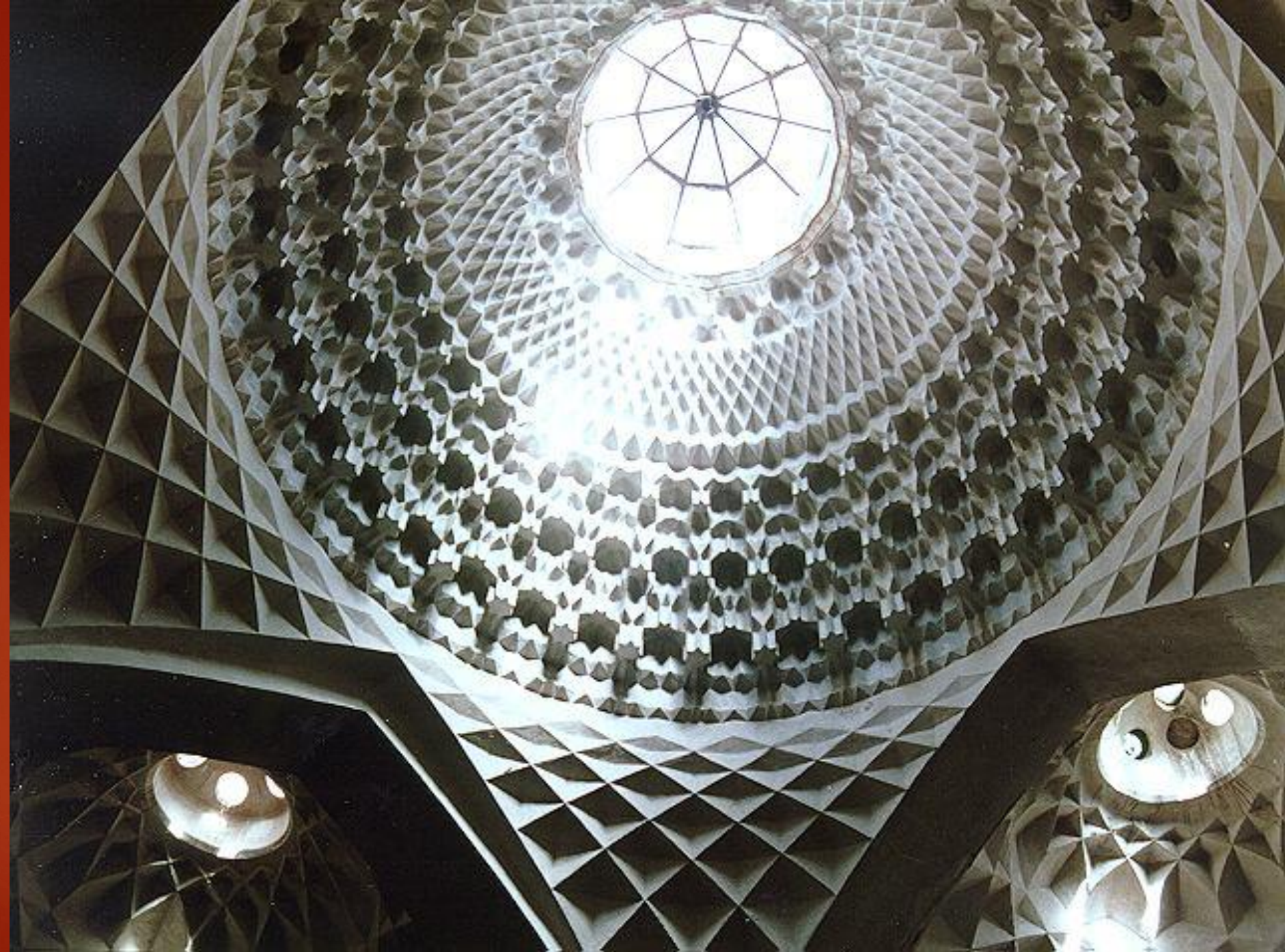

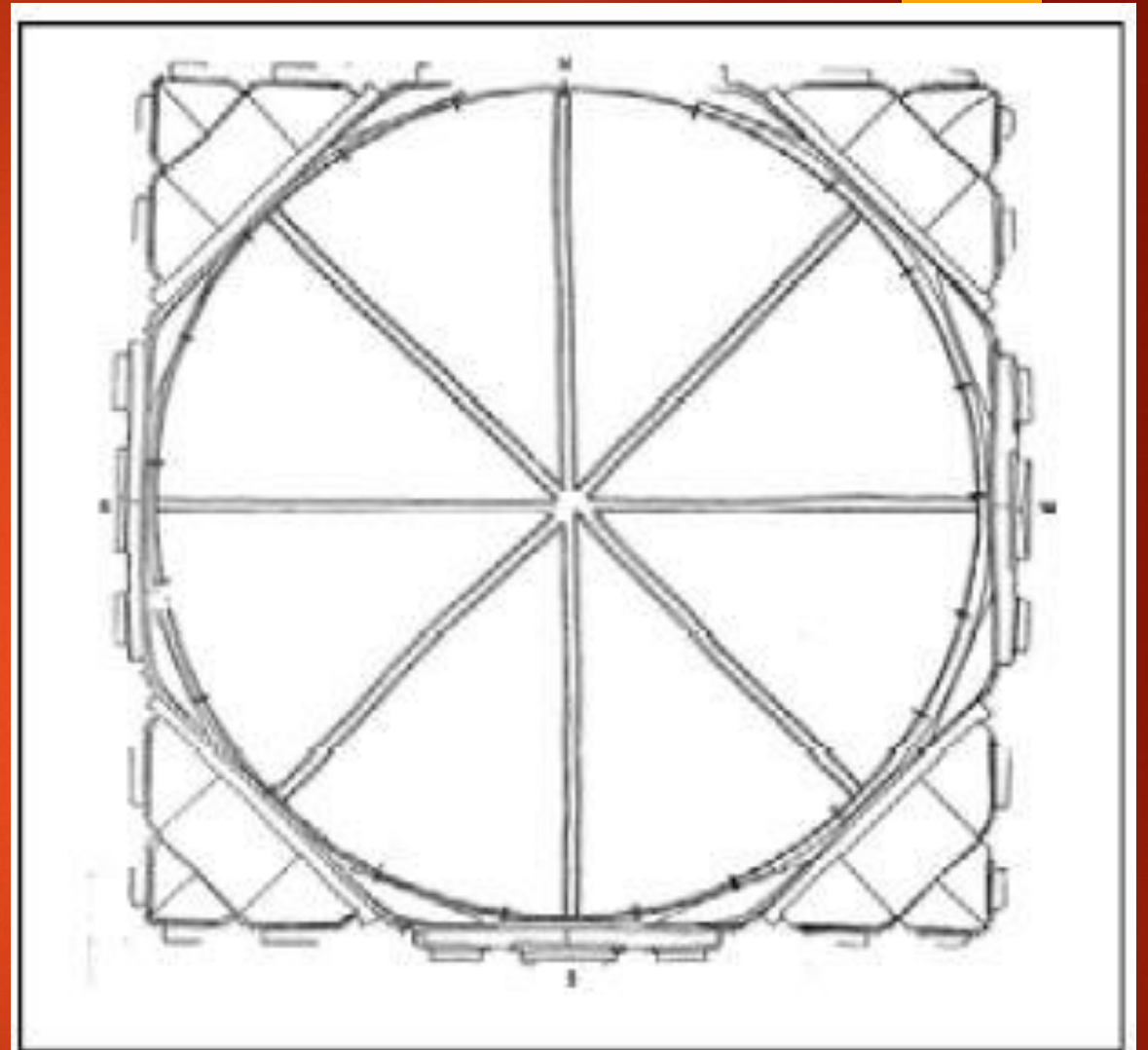
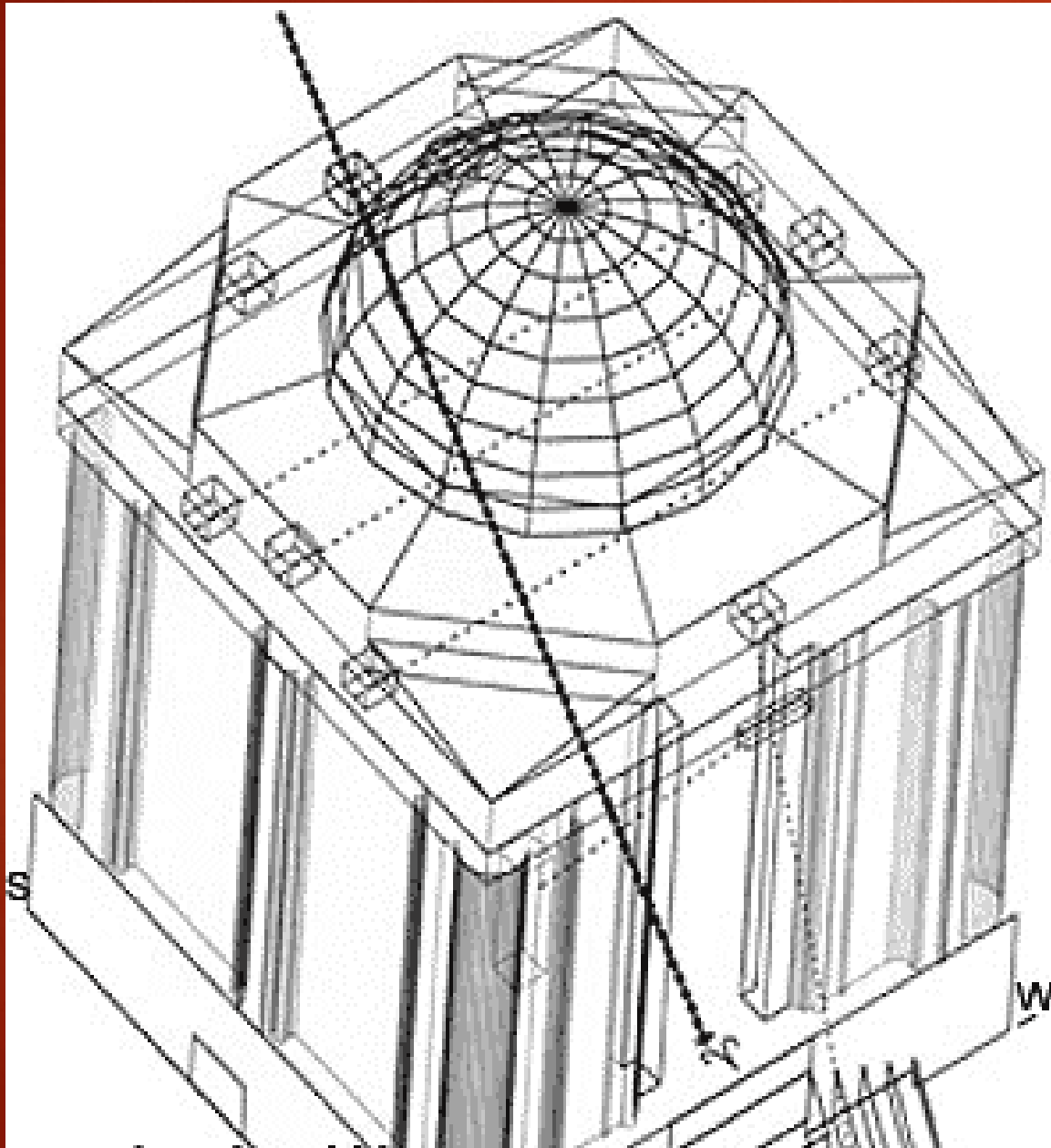

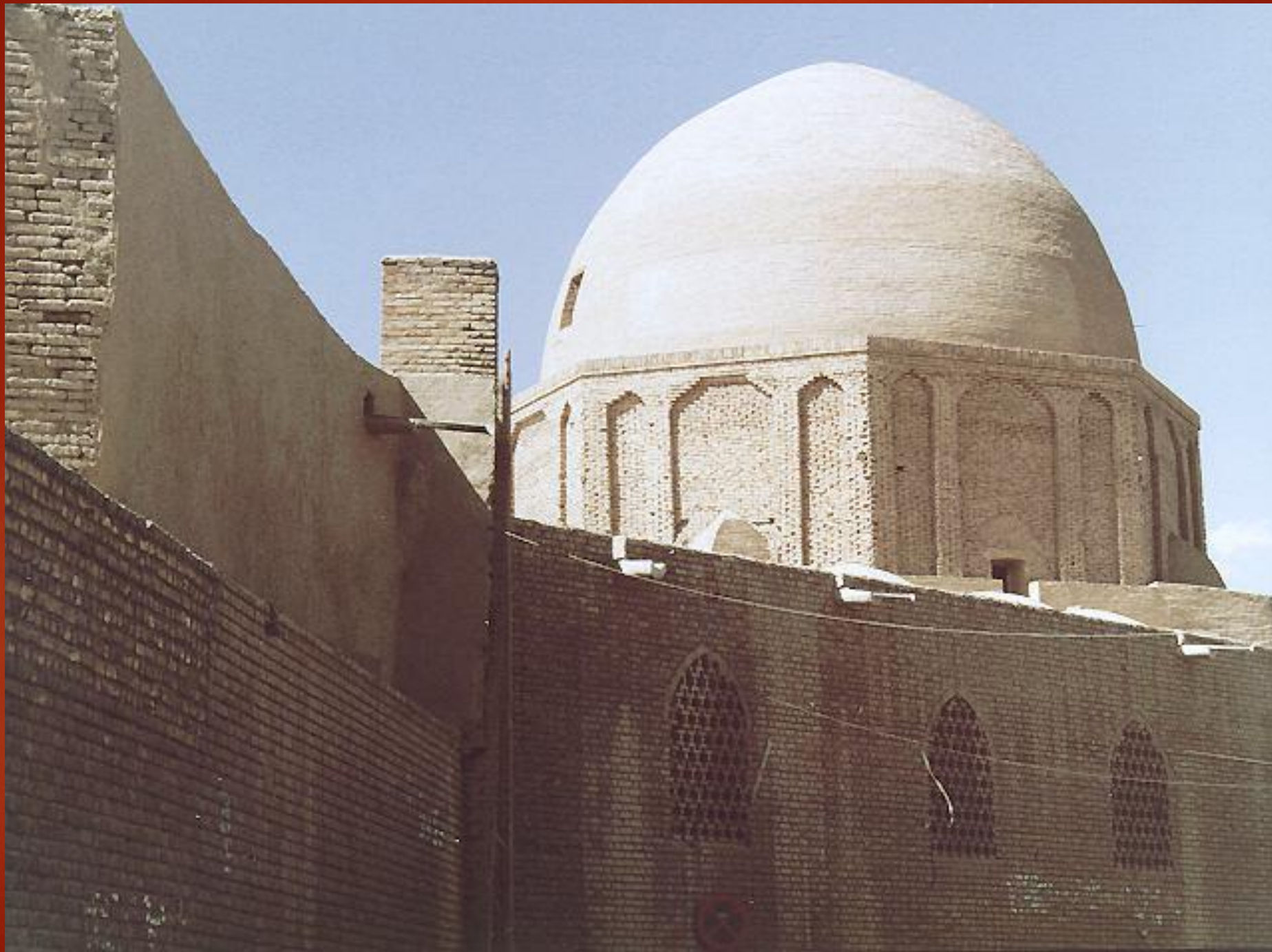

۳- ترک بندی حالت پرتویی گنبد نظام الملک

الله

Photo:Morteza Lotfollahi

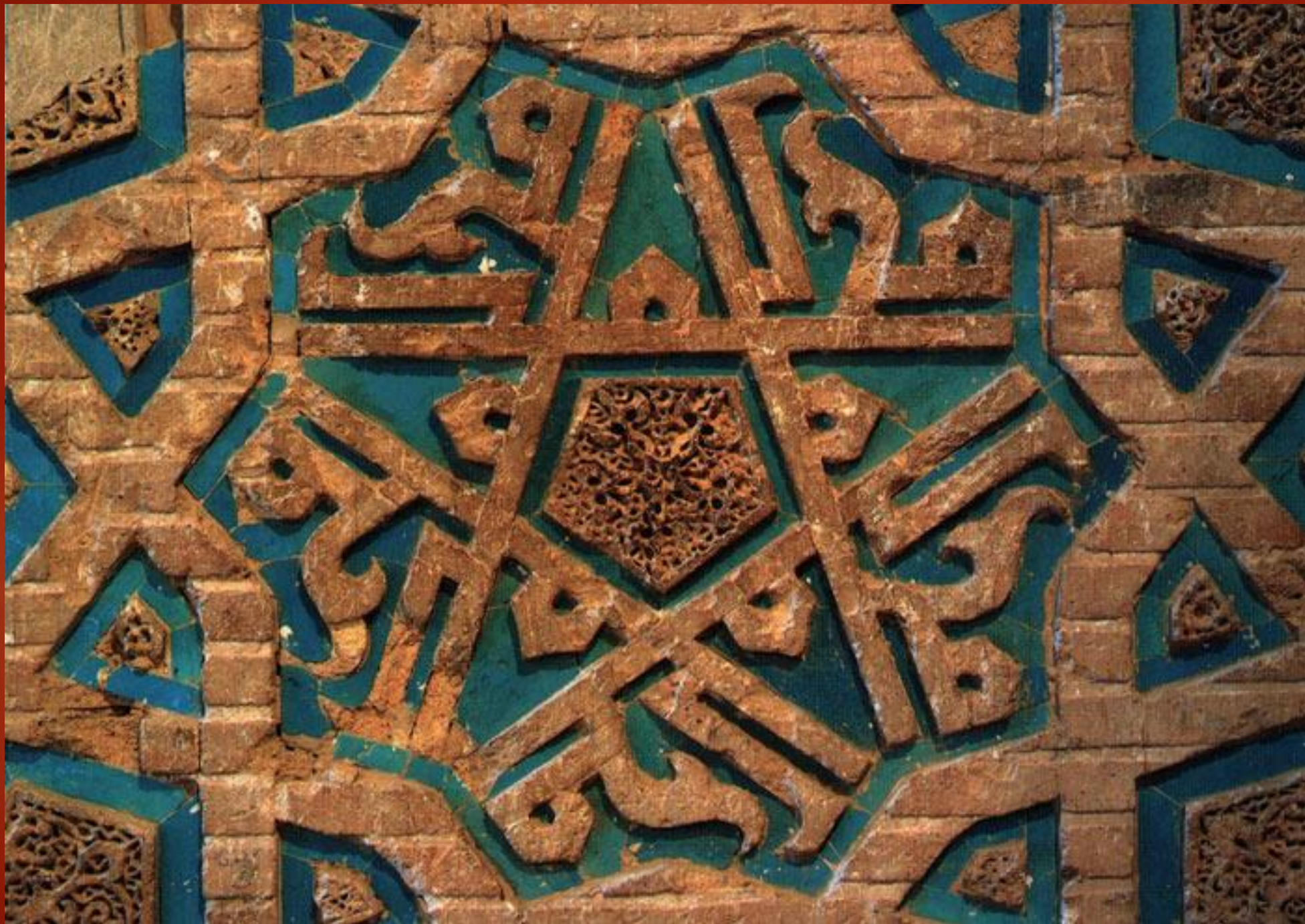

MEHR

▶ نور در معماری اسلامی:

▶ اهمیت نور از عهد باستان، ادیان زرتشت، مانی و مزدک

▶ حکمت اشراق سهروردی و نظریه نورالانوار

▶ مسجد اولیه، سادگی و پیام غنای مطلق، مسجد پرتزئین و کثرت

▶ نور در معماری نماد و مظهر وجود است

▶ تجرد از ماده به معنا به معنای حرکت به سوی نور و منبع آن و دوری از سایه های نور است؛

▶ انوار در قالب مقرنس، رنگ های درخشان و آینه کاری و تزئینات جلوه گر شده اند و

▶ امام علی (ع)، رسول اکرم (ص) را در کمال شخصیت به بلور شفاف تشبیه می نمایند.

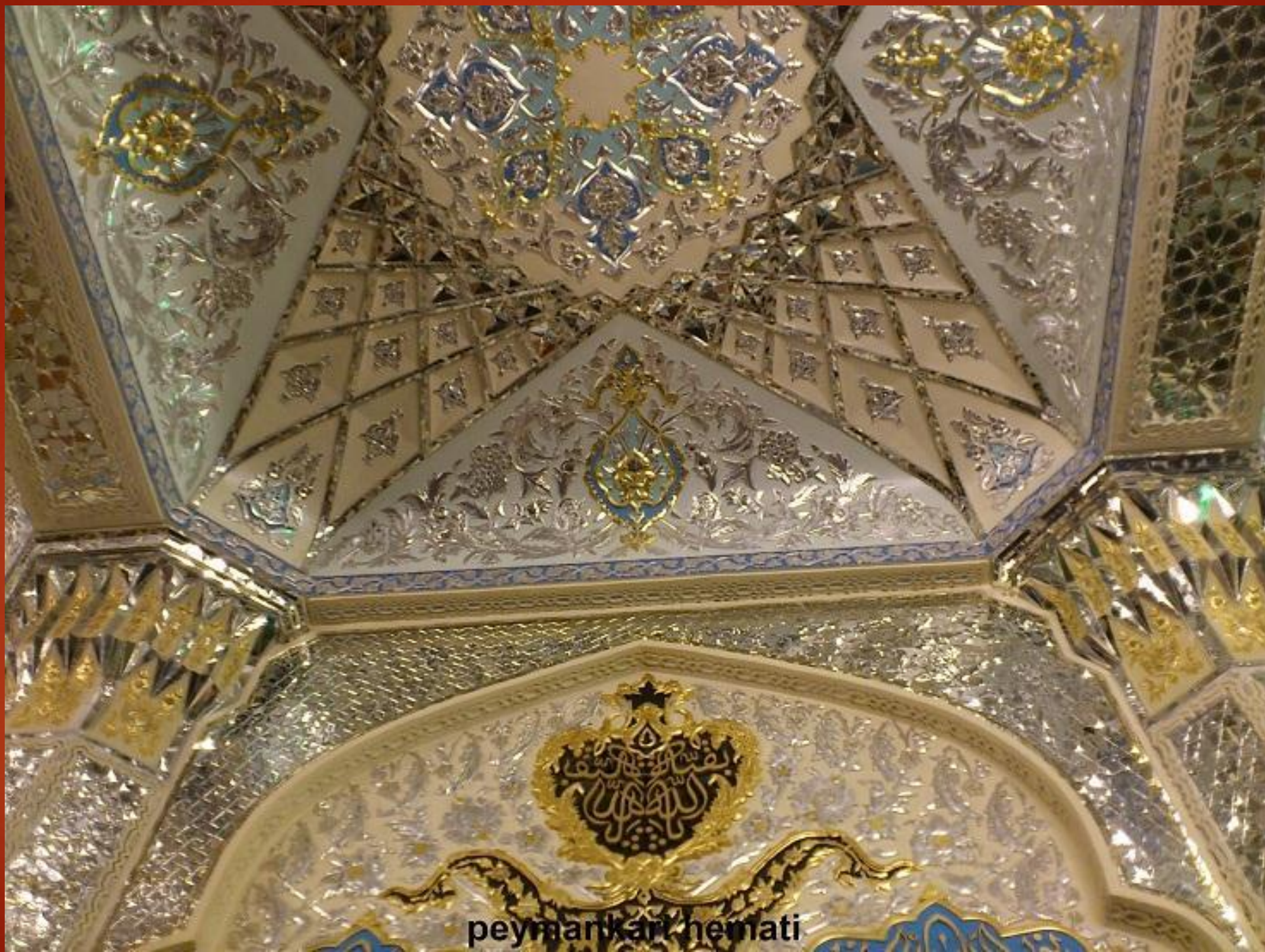

peyman kari hemati

▶ نور و رنگ از منظر حکمای اسلامی:

▶ نجم الدین کبری، نجم رازی، علاءالدوله سمنانی

▶ نجم الدین کبری: (عارف قرن ۶ ه.ق، استاد نجم رازی)

▶ باور به اینکه عارف توسط نورها، مقام نورانی - عرفانی خویش را در می یابد.

▶ نفس اماره در مادون وجدان   نفس ناطقه هم سطح وجدان

▶ نفس مطمئنه فراتر از وجدان

▶ **نجم رازی:**

▶ (نخستین نظریه پرداز برای ارتباط رنگ ها و احوال روحانی، صاحب کتاب مرصاد العباد)

▶ نفس اماره (رنگ سیاه)، نفس ناطقه (رنگ سرخ)، نفس مطمئنه (رنگ سفید)

▶ رنگهای صفات جمال: سفید، زرد، بنفش، سبز، آبی و سرخ

▶ رنگ صفت جلال: سیاه (نورسیاه) ذات احدیت همچون شب

▶ ترکیب همه نورها: سفید   نور سیاه نبود رنگ است (ذات)

▶ ترکیب همه رنگ ها: سیاه   رنگ سفید نبود نور است

▶ رنگ تجزیه شده نور است (منشور) نور نماد وحدت و رنگ نماد کثرت است

▶ نور سیاه: آن هنگام که نور سفید در شدت نورانیت باشد (ذات)

- ▶ علاءالدوله سمنانی: (حکیم و عارف قرن ۷ و ۸ ه.ق، کتاب مصنفات فارسی)
- ▶ برای سالک
- ▶ پس از ذکر فنا حاصل می شود و رنگ کبود (نفس)
- ▶ پس از آن نور دل طلوع میکند و رنگ سرخ (عقیق)
- ▶ سپس نور سبز (کشف علم لدنی: علم غیر اکتسابی)
- ▶ ظهور نور روح انسی (سیر از خود به خدا) زرد رنگ
- ▶ تجلی روح القدس به رنگ سیاه (جلال)
- ▶ نور مطلق و صفت خاص حق به رنگ سبز (حیات شجره وجود) امکان در بهشت

▶ نور و رنگ در نگارگری ایرانی:

▶ اهمیت نور در ایران باستان

▶ بارگاه اهورامزدا روشنی بخش و پر از نور

▶ رنگ در آیین مزدکی: نخستین دختر نور

▶ مانی و آموزش از طریق نقاشی، باور به آزادسازی نور از دل رنگ ها

▶ توصیه مانوی: نزدیکی به پسران نور و دوری از پسران تاریکی

▶ طلایی، نقره ای، فیروزه ای و لاجوردی یاری کننده در بازتاب نور

▶ نماینده بهشت و عالم مثال

- ▶ نگارگر متمایل به روح و جان و نور هستی است؛
- ▶ رنگ در نگارگری همان نور است که به تجسم نایل آمده است؛
- ▶ آشنایی با عالم ملکوت با نور میسر می شود؛
- ▶ همه جا نور هست پس سایه بی معناست،
- ▶ شخصیت سایه مجازی است و ناپایدار و
- ▶ سایه روشن در نقاشی ایرانی به همین منظور نامشهود است.

▶ رنگ های ناب نقاشی و کاشی هم جنبه بلورین و نوری دارد؛

▶ در مشاهده طبیعت رنگ خالص به چشم نمی آید؛

▶ نگارگر از خطای دید فراتر می رود و مطلوب و ایده آل را می بیند؛

▶ فضای رنگ های نگارگری و معماری ایرانی به روشنی گرایش دارد که ریشه در حقیقت نور است؛

▶ راز هنر ایرانی رسیدن به نور و حذف سنگینی ماده

▶ است و

▶ در این بین نقاش چون عارف پرده ها را کنار می زند.

